

Uus meedia...?

Kaido Kikkas
EIK 2014/2015

Kaido Kikkas 2014. Käesoleva dokumendi paljundamine, edasiandmine ja/või muutmine on sätestatud ühega järgnevatest litsentsidest kasutaja valikul:

* GNU Vaba Dokumentatsiooni Litsentsi versioon 1.2 või uuem

* Creative Commons Autorile viitamine + Jagamine samadel tingimustel 3.0 Eesti litsents (CC BY-SA)

New media

- Eesti keeles siis „uus meedia“ või „uusmeedia“
- Enamasti mõeldakse uuemaid massimeedia arengutendentse, mis põhinevad suures osas infotehnoloogial – Internet (eriti veeb), interaktiivne meedia, erinevad multimeedialahendused
- Osaliselt kattuvad terminid on „sotsiaalne tarkvara“ ja „Web 2.0“
- Nagu paljusid teisi IT-valla „lööksõnu“ (ekspertsüsteem, multimeedia, Internet...), on ka seda üksjagu ülepromomiseiga lörtsitud

Võrgus leiduv info

- Võib eristada kaht liiki:
  - Passiivne – info, mida iga kasutaja võib hankida enda äranägemist mööda. Veeb, FTP, võrguandmebaasid jne. Infohankimiseks on otsimootorid jms.
  - Aktiivne - „elus“, dünaamiline info, mille allikateks on erinevates võrgukogukondades osalevad inimesed. Info kogumine eeldab aktiivset suhtlemist ning saadud materjalist uue teadmise kokkupanemist. Uus meedia keskendub eeskätt sellele poolele.
- Järgnevalt vaatleme erinevaid uue meedia komponente

Otsimootor

- Tarkvara, mis kogub infot, indekseerib seda ja võimaldab märksõnade järgi otsida
  - Esimesed katsetused (Wandex, AliWeb) 1993, esimene terviklik (täisteksti-) veebi-otsimootor oli 1994.a. Brian Pinkertoni loodud WebCrawler.
  - 1995 – AltaVista (Digital Corp). Eri keeled.
  - 2001 – Google
- Põhiline tehnika: perioodiliselt võrku „kammiv“ otsirobot. Veebi kiire areng => efektiivsuskadu
- Tulemusi saab kahjuks mõjutada (nii mootori kui veebi poole pealt). SEO ja guuglipommid

Veebikataloog

- Veebiviidete süstematiseeritud kogumik
- Esimene tuntuim YAHOO (Yet Another Hierarc-hical Officious Oracle), alguses Jerry's Guide to the World Wide Web – David Filo & Jerry Yang 1996
- Enamasti sisaldab ka mitmeid teisi teenuseid
- Viidetebaasi haldus on otsimootoriga võrreldes vähem automaatne – korrastamisega tegelevad inimesed (paindlikum)

E-postinimekiri (meililist)

- Üks esimesi selle valdkonna nähtusi, tekkis varsti peale e-posti loomist 1973. aastal
- Väga palju eri temaatika ja reeglistikuga liste, vt üht nimekirja <http://www.tile.net/lists/>
- Üldised käitumisreeglid e. netikett
- Modereerimine
- Soovitav lugemine - http://viki.pingviin.org/index.php/Kuidas_targalt_k%C3%BCsida

Uudisegrupid (Usenet)

- Hierarhiline infoedastussüsteem, pika traditsiooniga (Duke University 1980) ja paljude oluliste asjade alguse juures (WWW, Linux jpt) olnud teenus. Algselt UUCP-protokoll, hiljem TCP/IP-1 toimiv INN. Tänapäevaks hääbumas
- Kujutab endast temaatiliste gruppide (olemuselt sarnanevad meililistidele) hierarhilist võrgustikku
- Erinevalt e-postist on nn. tõmbav meedium – kasutaja peab end huvitava info ise alla laadima

Hierarhia

- Mõned näited:
  - comp.os – arvutite operatsioonisüsteemid
  - comp.os.ms-windows – Microsofti Windows-operatsioonisüsteemid
  - comp.os.ms-windows.apps – Windowsi rakendustarkvara

-
- Toimib uudiseserverite võrgustikuna. Iga serveri haldaja valib endale teenindatavad grupid, ühte serverisse mingis uudisegrupis postitatud kiri saadetakse võrgustikku pidi edasi kõigisse sama gruppi pakkuvatesse serveritesse
  - Lugemiseks vaja eraldi tarkvara (uudiselugejat), suur osa e-postitarkvara aga suudab lugeda ka Useneti gruppe (postitamine käib hariliku e-kirjaga). Mõned grupid on ka modereeritavad

Uudisegruppide hierarhiad

- Klassikalised peahierarhiad on sellised:
  - comp. - arvutitega seotud teemad
  - misc. - erinevad teemad (varia)
  - news. - Usenetti ennast puudutavad uudised (uute gruppide loomine, haldamine jne)
  - rec. - ajaviide ja meelelahutus (muusika, sport jpm)
  - sci. - täppis- ja loodusteaduste alased teemad
  - soc. - ühiskondlikud ja kultuuriteemad
  - talk. - erinevad, sageli vastuolulisi arvamusi põhjustavad teemad (usk, poliitika)
  - humanities. - humanitaarteemad (kunstid, filosoofia)

-
- alt. -hierarhia – vaba loomisõigus (mujal eeldab suurema rühma kindlat konsensust)
  - Regionaalsed grupid – näit. ee. -hierarhia (ee.koolid jpt)
  - Tänapäeval olemas ka veebilüüsid
  - <http://groups.google.com/>

Veebifoorumid ja -grupid

- 90-ndatest pärit täiendus listidele ja uudisegruppidele – veebiliidesega arutelukeskkond. N: Osalusveeb (<http://www.osale.ee> – varem oli TOM (<http://tom.riik.ee>
- On aga veebifoorumeid, mis võivad töötada (kasutaja valikul) ka uudisegrupi ja/või meililisti vormis. N: Yahoo! Groups <http://groups.yahoo.com>, Google Groups <http://groups.google.com>

Võrgu-ajakirjandus

- 1970 – NY Times alustab artiklite kokkuvõtete kogumist võrgukeskkonda
- 1971 – Illinoisi ülikooli võrguraamatukogu => Project Gutenberg (<http://www.gutenberg.org>)
- 70-ndad – teletekst uudiseagentuurides
- 80-ndad – erinevad ligipääsupakkujad uudistele
- 1991 ja edasi – veebi-ajakirjandus
- 90-ndad – ajalehtede võrguversioonid, uudiseportaalid, hiljem ajaveebibuum

Reaalajasuhtlus võrgus

- Siin võib vaadelda paljusid eri lahendusi:
  - Unix Talk
  - Jututoad
  - MUD ja muud sarnased mängud
  - IRC
  - Sõnumiedastussüsteemid
  - Sotsiaalvõrgustikud ja suhtlusportaalid

IRC

- Jarkko Oikarinen 1988
- Mingis mõttes sarnaneb uudisegruppidega – jaotub temaatilisteks kanaliteks, kus suheldakse mingil teatud teemal või mis ühendavad mingit kindlat kasutajagruppi (N: #estonia)
- Suur osa hiljem jututubades ja sõnumiprogrammides kasutatud mõistetest ja terminitest (*bot*, *ban*, *kick* jpt) pärineb siit

Jututoad

- Paljude „ruumidega“ (sageli kujutab korterit, linna vms) virtuaalkeskond
- Varasemal ajal puht-tekstilised (nn telneti-jutukad), hiljem veebipõhised
- Varem puhtalt suhtlusfunktsiooniga, hilisemad lahendused kasutavad ka komplekssemat lähenemist (N. rate.ee)
- Paljudel juhtudel toimib ka „IRL“ suhtlus

MUD

- *Multi-User Dimension/Dungeon*
- Tehniliselt nagu jututuba, kuid lisatud on erinevaid mängulisi lisafunktsioone (objektid, arvuti juhitud tegelased, võitlus, erinevad ülesanded) ja mängija tegelaskuju arendamine
- RP vs XP vs PK
- Tekstipõhine vs graafiline
- MUD vs MUSH/MUSE/MUX
- Uue sajandi buum – MMORPG

Sõnumiedastus (IM)

- ICQ 1996 (*I seek you*)
- MSN Messenger
- AIM
- Yahoo! Messenger
- Jabber

Sotsiaalvõrgustikud ja suhtlusportaalid

- 90-ndad: eellased - TheGlobe, GeoCities, Tripod
- Friendster, Rate.ee (2002)
- MySpace, Orkut, LinkedIn, Bebo (2003)
- Facebook (2004)

- Gazzag.com'ist Firesheepini
- <http://gadgets.boingboing.net/2009/08/28/the-venn-diagram-of.html> :D

Uudisevood

- Meetod veebilehe sisu (enamasti uudised jms kiiresti muutuv info) edastamiseks teistele veebilehtedele või vastavasse lugemistarkvarasse
- Algas 1996 – Netscape (RDF) jt
- Praegu peamiselt kaks levinumat XML-il põhinevat standardit - RSS ja Atom
- Oluline komponent ajaveebide ja muude uuemate mediavormide juures

Ajaveeb (blogi)

- Võrgupäevik või -ajakiri
- Esimesed blogid olid olemas juba veebi algaegadel (Berners-Lee jt)
- Tõsine buum algas sajandi lõpuaastatel seoses RSS-tehnoloogia levikuga
- Suur mõju ka n.ö. traditsioonilisele meediale ja vahel kogu ühiskonnale (N: Iraan)
- Väga erinevaid: üldised/temaatilised, kommenteeritavad või mitte, üks/mitu autorit jne

Wiki

- Havai *wiki-wiki* - „kähku!“ (< ingl. *Quickly*)
- 1995 Portlandi WikiWikiWeb
- „Süsteem läbi anarhia“, isekorrastumine
- 2001 - Wikipedia
Hetkel (september 2013) kokku üle 30 (aastaga +8) miljoni artikli 287 (aastaga +2) keeles -
ingliskeelses üle 4,3 (aastaga 0,3) miljoni,
eestikeelses üle 115 000 (aastaga üle 14 000)
- Üha levinum ka mujal

Sotsiaalse tarkvara näiteid

- Sisuloomiskogukonnad:
  - Wikipedia (<http://www.wikipedia.org>)
  - Flickr (<http://www.flickr.com>), fotod
  - YouTube (<http://www.youtube.com>), videod
- Sotsiaalne märgendamine:
  - Technorati (<http://www.technorati.com>)
  - Delicious (<http://www.delicious.com>)
- Suhte- ja sotsiaalvõrgustikud (Facebook jt)

Web 2.0

- Moodne termin
- Võrk (veeb) kui platvorm – kõik käib läbi veebilehitseja (N: Google Docs)
- Dünaamilisus, pidev täienemine
- Osaluspõhisus, kaasatus, kogukond
- Tehnoloogiad: XHTML, CSS, LAMP, AJAX, märgendamine, ajaveebid, RSS, wikid, foorumid

Asjade Internet (*Internet of Things*)

- Internet sai alguse arvutivõrguna
- Tänapäevaks on seal ka telefonid, telerid, kellad jne
- Lähitulevikus on netti ühendatud ka röstid ja külmikud...
- Eeldab IP 6. versiooni läbimurret – 4. versioonis on aadressiruum liialt piiratud
- Ühelt poolt laialdased võimalused, teisalt aga sama laialdased ohud (PIBKAC, privaatsus, turvalisus, Suur Vend, jäätmeuputus...)

Võrguneutraalsus (*net neutrality*)

- „Vana aja Interneti” kiire arengu üks aluseid oli andmete neutraalsus – puudus diskrimineerimine rakenduste, seadmete, omanike jne alusel
- Äriinimesed on paraku leidlikud (vt algne MSN)
- Kunstliku puuduse ja „Breznevi pakikeste” tekitamise oht (ACTA jt)
- EL võttis 2009. aastal vastu palju vaidlusi tekitanud nn telekomipaketi – lõplikud tulemused on näha lähiaastatel

Sotsiaalne tarkvara ja loominguvabadus

- Senine, jäigale „intellektuaalomandiõigusele“ tuginev arusaam on hakanud mõneski kohas kõikuma:
  - Vaba tarkvara (GPL jt)
  - Vaba dokumentatsioon (FDL)
  - Vaba teadus (Open Access)
  - Vaba looming (Creative Commons, Free Art License)
  - Uutlaadi varamud (Flickr, del.icio.us jt)

Lõpetuseks

- Interneti mõju ühiskonnale on ilmselt märksa laiem kui sageli arvatakse
- Traditsiooniline meedia muutub, samuti peab muutuma senine õigussüsteem
- Loodetavasti hakkab kvantiteet asenduma kvaliteediga

Kõik.
